

Рибачок С. М.
(м. Тернопіль)

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФІНАНСОВІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі словотворення в межах англійської кредитно-банківської субмови. Словотворчі процеси об'єднують такі способи термінотворення: семантичний, афіксальний, безафіксний, основоскладання, аббревіація, утворення термінологічних словосполучень. Морфологічна структура англійського кредитно-банківського терміна зумовлена способом термінотворення. Особлива увага приділяється дослідженню семантичного способу термінотворення і його видам. Ключові слова: термінологізація, семантичний спосіб термінотворення, метафора, метонімія, розширення і звуження значення.

Стаття посвящена проблеме словообразования в границах английского кредитно-банковского подязыка. Выделяются следующие способы терминологического образования: семантический, аффиксальный, безафиксный, основосложение, аббревиация, образование терминологических словосочетаний. Морфологическая структура английского кредитно-банковского термина обусловлена способом терминологического образования. Особое внимание уделяется исследованию семантического способа терминологического образования и его видам. Ключевые слова: терминологизация, семантический процесс терминологического образования, метафора, метонимия, расширение и сужение значения.

The essay deals with the problem of word-building processes in the system of English banking and credit terminology system. They fall under the following types: semantic word-forming, affixation, conversion, composition, shortening and word-combining. The morphological structure of English credit terms is conditioned by the typology of English word-forming processes. Special attention is paid to the

investigation of the kinds of semantic derivation within the system of credit and banking terminology in English. Key words: terminologization, semantic word-formation, transfer based on similarity, transfer based on contiguity, generalization of meaning, specialization of meaning.

Мета цієї статті – встановити особливості термінотворення англійських кредитно-банківських термінів і виявити їхні основні структурні типи.

Англійській кредитно-банківській термінології (КБТ) не характерна автономність у складі загальнолітературної лексики. Ядро її сформувалось внаслідок використання загальноновживаної лексики англійської мови для номінації нових економічних понять. Переосмислення значень загальноновживаних слів під впливом термінології відбувається внаслідок використання мовних одиниць в актах непрямої і опосередкованої вторинної номінації [5, с.206].

На сучасному етапі розвитку термінознавства термінологізація загальноновживаних лексичних одиниць розглядається як один із продуктивних способів термінотворення. Семантична деривація ґрунтується на звуженні значення слова чи на перенесенні значень. Дослідження складу англійської КБТ переконливо доводить, що банківські терміни переважно утворені на базі загальноновживаної лексики і творяться за звичайними нормами англійської мови. Наведемо деякі приклади. Слово *kerb* у неспеціальному словнику має значення *узбіччя, край тротуару*. У банківському бізнесі це слово слугує терміном на позначення тих угод, які укладались у той час, коли біржа вже не працювала. Слово *jobber* у загальномовному словнику має значення *людина, яка займається випадковою роботою або той, хто працює відрядно*. У КБТ це слово має значення джобера-спекулянта фондової біржі.

Зупиняючись на семантичному способі утворення кредитно-банківських термінів, слід зазначити, що переважна більшість значень цих термінів утворена внаслідок двох семантичних процесів - метафоризації та метонімізації. Метафоричне перенесення слів загальноновживаної лексики у КБТ

здійснюється за; а) подібністю форми; б) подібністю розташування; в) подібністю функції.

Метафоричне перенесення за подібністю форми. Слово *balloon* (*повітряна куля*) реалізує нове термінологічне значення — вид позики, за умовами якого останній платіж на її погашення є значно більшим від попередніх. Слово *band* (*смуга, стрічка, край*) реалізує значення максимально допустимого відхилення курсу валюти платежу стосовно валюти, на якій ґрунтується застереження. (Згідно з правилами Європейської валютної системи (ЄВС) коливання курсів валют країн-учасниць не повинно перевищувати 2,25%).

Метафоричне перенесення за подібністю розташування. Слово *margin* має значення 1) *берег, узлісся*; 2) *запас*. У фінансовому значенні — *грошова сума чи застава, розміщена у брокера з метою страхування від можливих втрат за відкритими ф'ючерсними контрактами*. Маржа не є частиною оплати за товар. Це сума, яку необхідно тримати в депозиті у брокера протягом усього часу угоди.

Метафоричне перенесення за подібністю функції. Слово *hedge* (*огорожа, пліт*) у переносному значенні вживається для позначення термінової угоди, що складена для страхування від ймовірного падіння цін: *break* (*отвір, тріщина, пролом*) має значення швидкого і різкого падіння цін; термінологічне словосполучення *bridge financing* має значення тимчасового, проміжного фінансування. До складу цього словосполучення входить слово *bridge*, яке має значення *міст, перемичка*.

Метонімія є менше продуктивною порівняно з метафоричним перенесенням значень загальноживаних слів. За метонімічного способу перенесення відбуваються не за подібністю, а за суміжністю понять, інакше кажучи, слово, що є назвою одного предмета чи явища, вживається для визначення іншого предмета чи явища, який перебуває з першим у взаємному зв'язку. Розглядаються три види метонімії.

Назва процесу або стану може переходити на його кількісний показник: *gold reserves* — *золоті резерви центрального банку у вигляді золота і обсяг*

цього резерву; fineness – чистота дорогоцінного металу і одночасно проба; fudstock – запас сирової нафти, скрапленого натурального газу і розмір цього запасу. Назва процесу чи властивості переходить на предмет, який володіє цією властивістю чи виконує відповідну до процесу функцію або ж є результатом цього процесу: advertising – процес інформації, покликаної допомогти виробнику вигідно реалізувати свою продукцію (товар, послуги, ідею), а покупцеві із користю придбати її; матеріальне вираження реклами у вигляді рекламної листівки телевізійного ролика тощо; act — поодинокі дія; офіційний документ, який має юридичну та фінансову вагу; exchange agreement — укладена на біржі угода купівлі-продажу товарів (як процес і як юридичної ваги документ). Назва предмета може переходити з цілого на частину чи з частини на ціле: currency — грошова одиниця країни і тип грошової системи держави (валюта золота, паперова).

У словотвірних процесах КБТ не виявлено особливих явищ, котрі відрізняли б її зі словникового загалу. Характерною ознакою досліджуваної терміносистеми є її незамкненість, що виявляється в постійних змінах і поповненнях, а це пояснюється активною участю суб'єкта в процесах номінації економічних явищ і реалій.

Продуктивність афіксального способу утворення КБТ не є такою високою, як в інших наукових термінологіях, наприклад, у хімії, біології, медицині, до складу яких входять численні номенклатурні ряди. "Моделей афіксального творення є безліч. Термінологія ж узяла для себе лише деякі. Однак вони стали цементуючим чинником системної організації термінології" [5, с.167].

При аналізі КБТ виявлено похідні терміни, у яких можна виділити такі афакси: префікси – over-; under-; ge-; un-; суфікси — -ing; -er; -ion; -able(-ible); -ant; -ment; -y; -ty; -ive; -or; -ee. Кожен афікс несе якийсь навантаження, а тому виконує певну семантичну функцію. Похідні терміни із суфіксом –ing використовуються переважно для позначення різних торгових операцій, розрахунків, платежів: trading — продаж товарів, торгівля; укладання

торговельних угод; clearing — *виконання клірингу чеків чи векселів*; advertising — *рекламування, рекламна справа*.

В англійській КБТ є значна кількість термінів, утворених особливим способом відокремлення форми множини іменника: amends — *винагорода (компенсація за збитки)*; arrears — *прострочення (платежу)*; consols — *консолідована рента*. У таких термінах граматичне закінчення перетворюється у словотвірний суфікс. Здебільшого ці терміни позначають певну фінансову операцію, роботу, пов'язану з нею.

Словотвірна префіксація у КБТ подана теж обмеженою кількістю морфем: un-, under-, re-, over-.

Отже, у сфері афіксального словотвору особливістю англійської КБТ є утворення термінів переважно з суфіксами -ing, -ion, -ment, -y, -ee, -able(-ible), -ant, -or, -er, -ive і префіксами un-, under-, over-, re-. Словотвірні афікси, як правило, додаються до кореневих основ.

Кредитно-банківські терміни, утворені шляхом конверсії, слід віднести до безафіксного способу утворення нових слів. При утворенні нових слів способом конверсії новоутворений термін набуває морфологічних ознак тієї частини мови, у ролі якої виступає. Наприклад, дієслово lend у значенні *давати позику*, утворене від основи іменника lend (*позика*), набуває усіх форм дієвідмінювання, які притаманні англійському дієслову: lend-s, lend-ed, lend-ing.

Не менш продуктивним способом у КБТ є основоскладання, коли нове слово утворюється внаслідок складання двох основ. За способом об'єднання компонентів в одне складне слово складні кредитно-банківські терміни можна поділити на дві групи:

1) терміни, утворені на основі чистого складання незалежних одна від одної основ: backdate — *датовати чек заднім числом*; badlands — *неродючий ґрунт*; deadbeat — *неплатник*; daywork — *робота у денну зміну*; dealership — *фірма, уповноважена вести операції з продажу*;

2) терміни, утворені на основі інтерфіксного складання основ. Сполучні елементи -i- та -s- є словотвірними засобами цього способу

термінотворення: *daysman* — *поденний робітник*; *downswing*— *спад виробництва*; *draftsman* — *укладач документа*; *handicap* — *недолік, перешкода* (у механізмі конкуренції); *handicraft* — *ремесло, ручна робота*.

Слід зазначити, що основна маса англійських складних термінів репрезентована простим складанням двох повнозначних основ. Цей спосіб, зазвичай, поширюється тільки на іменники.

Крім безпосередньо складних слів, в англійській термінології є чимала кількість складноскорочених назв-аббревіатур. Їх можна класифікувати на основні: 1) структурних особливостей вихідних словосполучень; 2) типових способів аббревіації.

Перша група утворюється шляхом ініціальної аббревіації, на основі словосполучень, що складаються тільки з повнозначних слів: ECU (European Currency Unit). Друга група утворена за допомогою словосполучень, що ускладнені неповнозначними словами, які не беруть участі в утворенні аббревіатури: OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development). Третя група утворюється на основі словосполучень, що містять слова складної структури і навіть на основі слів такого типу: ASA (American Soybean Association). Четверта група утворюється на основі словосполучень трьох зазначених вище типів способами розширення: BENDS (both ends), COMEX (Commodity Exchange). Продуктивність аббревіації фінансових термінів як способу утворення нових лексичних одиниць є виявом економії (конденсації) у мові. Протилежною властивістю цього вияву у КБТ є термінологічна номінація через словосполучення.

Аналіз основних способів термінотворення сучасної англійської КБТ дає підстави для таких висновків: 1. З точки зору своєї морфологічної структури англійська КБТ ділиться на три групи: а) група простих термінів (прості кореневі слова); б) група складних термінів (складні слова); в) група складених термінів (словосполучення); 2. Для англійської КБТ найхарактернішими способами утворення термінів є: а) семантичний спосіб утворення термінів (шляхом метафоричного і метонімічного перенесень, шляхом конкретизації чи

звуження значення загальноновживаного слова); б) утворення нових термінів шляхом конверсії; в) основоскладання; г) словосполучення.

Особливо важливим і необхідним вважається виділення семантичного способу утворення кредитно-банківських термінів на базі загальноновживаної лексики англійської мови.

1. Англо-русский экономический словарь/Под ред. А.В.Аникина. М.:Русс.язык,– 1977. – 728с.
2. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. М.:Высшая школа, 1987. – 104с.
3. Краткий англо-русский словарь экономических и финансовых терминов/ Под ред. Е.М.Четыркина. М.:Финансы и статистика, 1987. – 112с.
4. Маркетинг: Словарь-справочник/Под ред. Л.В.Бедрицкой. Минск, Концерн Росс, 1993. – 286с.
5. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. Л.: Світ, 1994. – 216с.
6. Проблемы языка науки и техники. М., 1970. – 280с.
7. Ринкова термінологія ділової людини/За ред. В.М.Ліннікова. К.: «Shkola» Publishers, 1992. – 568с.
8. Русско-английский внешнеторговый и внешнеэкономический словарь/Под ред. И.Ф.Ждановой. М.:Русский язык, 1991. – 836с.
9. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения). Л.:Вища школа, 1988. – 160с.
10. Язык рынка: Словарь/Под ред. В.М.Федана. М.:Финансы и статистика, 1992. – 210с.
11. Antrushina G.B. English lexicology. М.:Высш.шк., 1985. – 223с.